

Григор'єва Л. І.,
 д. б. н., професор, Чорноморський державний університет
 імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна
Томілін Ю. А.,
 д. б. н., професор, Чорноморський державний університет
 імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ІНТЕГРАЛЬНИЙ ПІДХІД ВИЩОЇ ОСВІТИ У СФЕРІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ЯКОСТІ І СТАНДАРТИЗАЦІЇ

Розглянуто сучасні підходи до оцінки якості життя людини та визначено провідну роль якості середовища (виробничого, домашнього, навколишнього) на здоров'я людини та якість її життя. На підставі аналізу сучасного стану із впровадження систем управління на підприємствах та установах Миколаївщини показано необхідність інтегральної підготовки фахівців (магістрів) з якості і стандартизації, здатних розгорнути на підприємствах системи управління на рівні міжнародних стандартів серії ISO 9000, ISO 14000, ISO 22000, OHSAS 18000, HACCP та інших.

Ключові слова: якість життя; системи управління якістю; системи управління безпекою і гігієною праці; системи екологічного управління.

Сьогодні пріоритетними елементами соціально-економічного розвитку України визнано економічне зростання та підвищення якості життя. Окрім цього, основна особливість сучасного розвитку країн світу полягає в посиленні конкурентної боротьби не так за темпи економічного зростання, як за якість життя населення.

Якість життя визначається порівнянням фактичного рівня задоволення потреб людини із базовим. За сучасного проєвропейського вектора розвитку політичної, економічної, соціальної сфер нашої держави як базові мають виступати стандарти життя та діяльності людини, які прийняті в європейських країнах. Тому вища освіта має забезпечувати підготовку фахівців, здатних покращувати рівень якості життя та діяльності

людини за міжнародними стандартами. **Метою** статті є пошук оптимальних шляхів підготовки магістрів у галузі якості, стандартизації і сертифікації.

Результати досліджень та їх обговорення. Результати досліджень сучасних визначень категорії «якість життя» свідчили, що якість та безпека життя і діяльності людини базуються на таких галузях науки, як безпека життєдіяльності, екологічна безпека та мають на увазі якість освіти, якість продуктів харчування, якість медицини, якість товарів і послуг (рис. 1). Саме таке інтегральне підвищення якості життя людини сприятиме підвищенню якості людського капіталу та конкурентоздатності нашої держави. Тобто саме якість життя людей виступає сьогодні критерієм ефективності економічного розвитку держави.

Рис. 1. Взаємозв'язок між підвищенням якості життя та конкурентоздатністю України

Специфіка поняття якості життя полягає в тому, що воно включає як об'єктивні, так і суб'єктивні критерії, які характеризують фізичний, психічний і соціальний добробут, сукупність яких становить здоров'я – інтегральний показник, який містить функціональні критерії, симптоми, пов'язані з яким-небудь захворюванням, психічний стан (депресія, збудження, тривога, соціальна активність тощо) [1]. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), здоров'я людини на 10-15 % залежить від

спадковості, лише на 10 % – від рівня медицини, а на 50 % залежить від способу життя людини, включаючи умови праці, на 25 % – від стану навколишнього середовища (рис. 2). Тому саме умови та спосіб життя, умови праці та якість навколишнього середовища є визначальними для рівня здоров'я, а отже, і якості життя людини. Це зобов'язує вищу освіту у сфері якості готувати фахівців, здатних підвищувати якість не лише виробництва самої продукції та надання послуг, а й якість праці, навколишнього середовища.

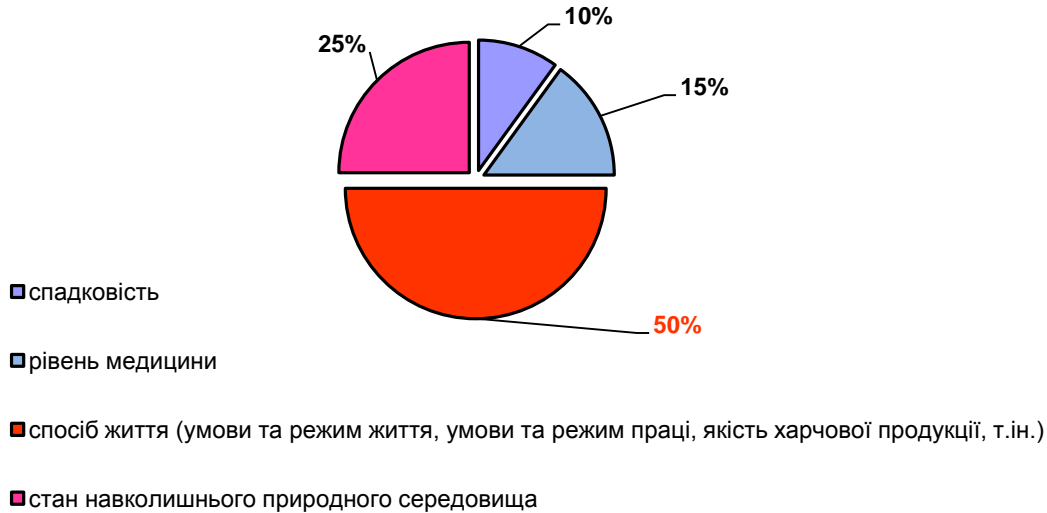

Рис. 2. Фактори, які визначають стан здоров'я людини, за ВООЗ

Сьогодні вже стало зрозумілим, що досягнення виробництва високоякісної продукції невід'ємно пов'язано з впровадженням в організаціях (підприємствах, установах) систем управління (менеджменту) якістю СУЯ як складової системи менеджменту підприємством. СУЯ – це вектор на створення продукту (послуги) з

показниками якості, що відповідають очікуванням замовників. Структурні елементи СУЯ визначають ті вимоги до організаційно-виробничої діяльності (процесів та процедур), що характеризують якість вихідного продукту/послуги з огляду на його споживача (рис. 3).

ISO 9001:2008

"Quality management systems - Requirements"

Міжнародний стандарт системи менеджменту якості

ISO 9001 – міжнародний стандарт, який встановлює вимоги до системи менеджменту якості.
Національна версія: ДСТУ 9001:2008 управління якістю».

Основу стандартів на системи управління якістю формують вісім принципів:

- орієнтація на замовника;
- лідерство;
- залучення співробітників;
- процесний підхід;
- системний підхід до управління;
- постійне поліпшення;
- ухвалення рішень на основі фактів;
- взаємовигідні стосунки з постачальниками.

Рис. 3. Основні принципи системи управління якістю за ДСТУ ISO 9001

Перевагами в управлінській діяльності від впровадження систем управління якістю за ДСТУ ISO 9001 є:

- покращення якості продукції та послуг;
- стати конкурентоспроможним на внутрішньому та зовнішніх ринках;
- реалізовувати продукцію за світовими цінами;
- налагодити співпрацю із закордонними партнерами (отримання інвестицій);
- отримати переваги перед конкурентами за участі в тендерах;
- забезпечити прозорість та легкість управління діяльністю організації;
- запровадити механізм постійного покращення ефективності роботи співробітників на всіх рівнях.

При цьому потрібно мати на увазі, що в багатьох країнах діють регуляторні акти, якими за певних умов дозволяється не проводити сертифікацію продукції за параметрами безпеки, якщо на підприємстві діє сертифікована система якості.

Сьогодні вже достатньо розширюється коло підприємств та установ, які впроваджують СУЯ та сертифікують їх на відповідність вимогам стандартів ДСТУ ISO 9001, ISO 9001. Так, на початок 2014 р. сертифіковано 82 системи управління підприємств різних галузей промисловості Миколаївської, Донецької, Хмельницької, Київської, Кіровоградської областей та інших регіонів України [2]. За даними ДП «Миколаївстандарт-метрологія» у Миколаївській області, зокрема, із 73 сертифікованих підприємств сертифікати на системи управління якістю мають 35 підприємств [3].

Однак одночасно ще не набуло широкого поширення впровадження в організаціях (підприємствах, установах) сертифікованих систем екологічного керування СЕК (на відповідність вимог стандарту ДСТУ ISO серії 14001), сертифікованих систем гігієни та безпеки праці СУБХП (на відповідність вимог OHSAS 18001:2007): за даними ДП «Миколаївстандарт-метрологія» [3] на липень 2014 р. в Миколаївській області на системи управління безпечністю харчових продуктів СУБХП – сертифіковано 39 підприємств; на системи екологічного керування – усього 4 підприємства (ТОВ «Сандора», ПАТ «Миколаївський Домобудівельний Комбінат», ПП «ПК «ЗОЛОТОЙ ТЕЛЕНОК»); а на систему гігієни і безпеки праці – 2.

Система екологічного керування діяльністю підприємства, згідно з міжнародним стандартом ISO 14001 – це частина загальної системи менеджменту, що включає організаційну структуру, планування діяльності, розподіл відповідальності, практичну роботу, а також процедури, процеси та ресурси для розробки, впровадження, оцінки досягнутих результатів реалізації і вдосконалення екологічної політики, її цілей і завдань [1]. Тобто екологічний менеджмент – це система, за допомогою якої здійснюється управління тими видами діяльності підприємств, які завдають або потенційно можуть завдати шкоди навколишньому середовищу; це тип управління, принципово орієнтований на формування й розвиток екологічного виробництва і екологічної культури життєдіяльності людини, який побудовано на соціально-економічному й соціально-психологічному мотивуванні гармонії взаємин людини із природою (рис. 4).

Рис. 4. Основні принципи системи екологічного управління за ДСТУ ISO 14001

Зважаючи на вищенаведене, можна виділити наступні основні ознаки екологічного менеджменту:

- 1) він є складовою загальної системи екологічного

- управління; 2) він є системою ринкового управління довіділлям; 3) його дія обмежується на територіальному ієрархічному рівні в рамках регіону,

корпорації, підприємства у сферах з ринковими відносинами, насамперед, виробничій. Зазначимо переваги в управлінській діяльності від впровадження системи екологічного керування:

- можливість визначити екологічні аспекти її діяльності, продукції чи послуг;
- оцінити їхній вплив на довкілля;
- розробити та впровадити дії з запобігання забруднення;
- встановити контроль за впливом та застосовувати коригувальні заходи;
- визначити застосовані екологічні законодавчі та нормативні вимоги;

- забезпечити діяльність відповідно до екологічного законодавства України;
- визначати та досягати екологічних цілей;
- поліпшувати екологічні характеристики;
- збалансувати та інтегрувати економічні та екологічні інтереси;
- своєчасно адаптуватися до умов, що постійно змінюються.

Розглянемо принципові характеристики системи управління гігієною і безпекою праці ГіБП (рис. 5). Система управління ГіБП – це частина загальної системи управління, яка спрямована на ідентифікацію небезпек, оцінку та управління ризиками у сфері гігієни та безпеки праці, що пов'язані з діяльністю організації.

Рис. 5. Основні принципи системи управління гігієною та безпекою праці за OHSAS 18001

Система охоплює політику та цілі в галузі ГіБП, організаційну структуру, процедури та ресурси для розробки, впровадження, досягнення, аналізу та підтримки в робочому стані політики організації у сфері ГіБП. Запроваджуючи систему управління ГіБП, кожна організація має визначити законодавчі та інші нормативні вимоги стосовно гігієни та безпеки праці (ГіБП), які вона зобов'язана виконати та які стосуються її видів діяльності, продукції та послуг, обладнання та приміщень. Перевагами в управлінні діяльністю організацією (підприємством, установою) при втіленні на них системи управління гігієною та безпекою праці за OHSAS 18001 є такі:

- зменшення кількості випадків заподіяння шкоди персоналу за рахунок запобігання та контролю за небезпечними виробничими факторами на робочих місцях;
- зменшення ризику нещасних випадків, що призводять до серйозних наслідків;
- поліпшення мотивації персоналу за рахунок задоволення зростаючих очікувань ваших співробітників;

- зменшення матеріальних втрат, які виникають внаслідок нещасних випадків та простоїв виробництва;
- забезпечення відповідності діяльності законодавству в галузі здоров'я та безпеки на виробництві;
- покращення іміджу організації.

Одночасно сьогодні шириться коло підприємств, які впроваджують у своїй діяльності інтегровані системи управління (ІСУ) – це частина загальної системи менеджменту організації, що відповідає вимогам двох чи більше стандартів на системи менеджменту, яка функціонує як єдине ціле і спрямована на задоволення зацікавлених сторін. На Миколаївщині сертифіковано інтегровані системи управління на ТОВ «Сандора» (СУБХП – ДСТУ ISO 22000:2007, СЕК – ДСТУ ISO 14001:2006), Фермерському господарстві «Органік Системс» (СУБХП – ДСТУ ISO 22000:2007, СУЯ – ДСТУ ISO 9001:2009), ТОВ «ЕВЕРІ» (СУЯ – ДСТУ ISO 9001:2009, СУБХП – ДСТУ ISO 22000:2007), ТОВ «Томіг», ФГ «Іванов», ФОП Масловський Ю. В., ПрАТ «Лакталіс – Миколаїв» (СУЯ – ДСТУ ISO 9001:2009, СУБХП – ДСТУ ISO 22000:2007), ПАТ «Миколаїв-

ський Домобудівельний Комбінат» (СУЯ – ДСТУ ISO 9001:2009, СЕК – ДСТУ ISO 14001:2006), ПАТ «Первомайський молочноконсервний комбінат» (СУЯ – ДСТУ ISO 9001:2009, СУБХП – ДСТУ ISO 22000:2007), ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект», ПАТ «Веселинівський завод СЗМ» (СУЯ – ДСТУ ISO 9001:2009, СУБХП – ДСТУ ISO 22000:2007), ПП «ПК «ЗОЛОТОЙ ТЕЛЕНОК» (СУЯ – ДСТУ ISO 9001:2009, СУБХП – ДСТУ ISO 22000:2007), ПрАТ «Інпроектсервіс» та інших. Інтегрована система управління якістю (СУЯ – ДСТУ ISO 9001:2009 ISO 9001) та система управління гігієною та безпекою праці (СУГБП – ДСТУ OHSAS 18001:2010) сертифікована на ПП «ПК «ЗОЛОТОЙ ТЕЛЕНОК», ДП «Миколаїв-стандартметрологія». Зараз на цьому підприємстві, при цьому єдиному в Україні в цій сфері, впроваджується також і СЕК за ДСТУ ISO 14001:2006.

Зважаючи на вищезазначене вища освіта у сфері якості, стандартизації та сертифікації має використовувати інтегральний підхід, який дозволить забезпечувати знаннями та вміннями з впровадження в організаціях (підприємствах, установах) інтегрованих систем управління, сертифікувати їх на відповідність міжнародним стандартам та забезпечувати їхнє функціонування. Тому принципів погляди науково-педагогічних працівників кафедри якості, стандартизації і техногенно-екологічної безпеки (ЯСіТЕБ) у галузі підготовки магістрів з якості, стандартизації та сертифікації полягають в інтегральній підготовці керівників, які будуть здатними здійснювати системний та стратегічний аналіз управління діяльністю організації (підприємства, установи), з впровадженням на них ІСУ на базі поєднання: якість та безпечність продукції, послуг (ISO 9001, 22000...) + якісне та безпечне навколишнє середовище (ISO 14001) + безпека та здорова організація виробничого процесу (OHSAS 18001) + соціальна відповідальність (SA 8000) – впровадження дієвої політики соціального захисту працівників. Магістри галузі знань 1801 «Специфічні категорії» спеціальності 8.18010010 «Якість, стандартизація та сертифікація», яких планується готувати в ЧДУ імені Петра Могили, зможуть організовувати господарську діяльність в організації (підприємстві, установі) при поєднанні її економічної ефективності з екологічною безпечністю, втілювати на них систему екологічного менеджменту, яка враховує міжнародні екологічні норми та екологічні вимоги і вимоги екологічно безпечної діяльності. Це майбутні керівники організацій (підприємств, установ) новітньої формації, які орієнтовані не лише на міжнародні та європейські стандарти якості продукції та послуг, а також які матимуть європейські орієнтири щодо необхідності впровадження в організації (підприємстві, установі) якісної системи керування навколишнім середовищем відповідно до найбільш значної міжнародної природоохоронної ініціативи – стандартів ISO серії 14000, запровадження екологічно безпечних та екологічно чистих технологій, а також системи управління гігієною і безпекою праці за OHSAS 18001, впровадження аудиту систем управління якістю та систем екологічного менеджменту за ISO серії 19000, стандартів соціальної відповідальності (SA 8000).

Для промислової Миколаївщини, де розвиваються як великі підприємства різних галузей народного господарства (ядерної енергетики, кольорової металургії, гірничо-видобувної та переробної галузі), так і малі підприємства (харчової, переробної галузі та інше), підготовлених керівників організацій та їхніх підрозділів, які володіють необхідними знаннями у сфері визначення програми діяльності установи (структурного підрозділу) в галузі стандартизації, сертифікації та якості, ідентифікації ризику організації (підприємства, установи) у соціальних та екологічних системах, розроблення та здійснення заходів з укріплення та розвитку матеріальної, соціально-економічної та соціально-побутової бази діяльності установи (структурного підрозділу) зі стандартизації, сертифікації та якості, ще не достатньо. Крім того, у Миколаївській області зареєстровано 88,8 тис. суб'єктів малого та середнього підприємництва. 48,8 тис. суб'єктів, або 54,9 % працюють в обласному центрі, 27,5 тис. суб'єктів, або 31,0 %, – у районах області, 12,5 тис. суб'єктів, або 14,1 %, – у містах обласного значення. Кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення в Миколаївській області становить 406 одиниць. При цьому за видами економічної діяльності пріоритетною сферою діяльності суб'єктів підприємництва області є торгівля та сфера послуг, питома вага якої у загальному обсязі реалізації становить 64 %. Частка промисловості, сільського господарства та будівництва становить відповідно 9,7, 8,8 та 7 %; надання послуг з транспортних перевезень – 4,7 %, операції з нерухомим майном – 4 %. Кількість працівників, зайнятих на малих та мікропідприємствах, становить близько 35,1 % від загальної кількості зайнятих працівників області; майже 42 % працюють на середніх підприємствах. Частка обсягу продукції (робіт, послуг, товарообігу) в галузі реального сектора економіки та соціальної сфери, реалізованої середніми та малими підприємствами, становить близько 56 % від загального обсягу реалізації області, з них 25,6 % припадає на малі підприємства.

Тому мале та середнє підприємство також потребує фахівців, які будуть здатними здійснювати системний та стратегічний аналіз управління діяльністю організації (підприємства, установи), впроваджувати на них ІСУ, оптимізувати процеси з орієнтацією підвищення якості вироблених товарів та наданих послуг, якості функціонуючих систем управління. Вважаємо, це повинно сприяти підвищенню частки обсягу продукції (робіт, послуг, товарообігу) в галузі реального секторе економіки та соціальної сфери, реалізованої середніми та малими підприємствами.

Висновки

1. Умови та спосіб життя людини, умови праці людини та якість навколишнього середовища є визначальними стану здоров'я людини, а отже, і якості життя людини.

2. Вища освіта у галузі якості, стандартизації та сертифікації має застосовувати інтегральний підхід, який полягає в підготовці керівників, які будуть здатними здійснювати системний та стратегічний аналіз управління діяльністю організації (підприємства, установи) з впровадженням на них інтегрованих

систем управління ІСУ на базі поєднання: якість та безпечність продукції, послуг (ISO 9001, 22000...) + якісне та безпечне навколишнє середовище (ISO 14001) + безпека та здорова організація виробничого процесу (OHSAS 18001) + соціальна відповідальність (SA 8000).

3. У втіленні ІСУ мають бути зацікавлені, зокрема, малі та середні підприємці, бо це сприятиме підвищенню частки обсягу продукції (робіт, послуг, товарообігу), реалізованої середніми та малими підприємствами, у реальному секторі економіки та соціальної сфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сіднева Ж. К. Проблеми взаємозв'язку економічного розвитку та якості життя населення [Електронний ресурс] / Ж. К. Сіднева. – Режим доступу : <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/15775/1/13sidneva.pdf>.
2. Впровадження, сертифікація та функціонування систем управління якістю на вітчизняних підприємствах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ncsms.com.ua/informatsijna-politika/articles/513>.
3. РЕЄСТР виданих сертифікатів на системи управління Органом з сертифікації систем управління ДП «Миколаїв-стандартметрологія» з 2007 року по теперішній час [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ncsms.com.ua/publiczna-informatsiya/reestr-vidanikh-sertifikativ-na-sistemi-upravlinnya>.

Л. І. Григор'єва, Ю. А. Томілін,

Черноморський державний університет імені Петра Могили, г. Николаев, Україна

ИНТЕГРАЛЬНЫЙ ПОДХОД ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В СФЕРЕ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО КАЧЕСТВУ И СТАНДАРТИЗАЦИИ

Рассмотрены современные подходы к оценке качества жизни человека и определены ведущую роль качества среды (производственной, домашней, окружающей) на здоровье человека и качество его жизни. На основании анализа современного состояния по внедрению систем управления на предприятиях и учреждениях Николаевщины показана необходимость интегральной подготовки специалистов (магистров) по качеству и стандартизации, способных разворачивать на предприятиях системы управления на уровне международных стандартов серии ISO 9000, серии ISO 14000, ISO 22000, OHSAS 18000, HACCP и др.

Ключевые слова: *качество жизни; системы управления качеством; системы управления безопасностью и гигиеной труда; системы экологического управления.*

L. I. Hrigorieva, Yu. A. Tomilin,

Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolaiv, Ukraine

THE INTEGRATED APPROACH OF HIGHER EDUCATION IN THE FIELD OF TRAINING IN QUALITY AND STANDARDIZATION

Modern approaches to assessing the quality of human life and determined leadership role of environmental quality (industrial, domestic, environmental) on human health and quality of life. Based on the analysis of the current state for the implementation of control systems in enterprises and institutions Mykolaiv shows the need of integrated training of specialists (Masters) for quality and standardization that can deploy enterprise management system to international standards ISO 9000, ISO 14000, ISO 22000, OHSAS 18000, HACCP and others.

Keywords: *quality of life; quality management system; safety management systems and occupational health; environmental management system.*

Рецензенти: *Зюзін В. О., д. мед. н., професор;
Рожков І. М., д. б. н., професор.*

©Григор'єва Л. І., Томілін Ю. А., 2014

Дата надходження статті до редколегії 19.11.2014